

HEPDAK DANIŞMA KURULU TOPLANTI 4 GÜNDEMİ

Tarih: 8 Ekim 2024; Türkiye yerel saati: 14.30-16.00

KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Gülseren Kocaman (Koordinatör), Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Dilek Özmen (HEPDAK Başkanı)
Prof. Dr. Ayla Bayık, Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Merdiye Şendir (HEMDEK Başkanı)
Prof. Dr. Sultan Taşcı (SABDEK Yürütme Kurulu Üyesi)
Prof. Dr. Ayişe Karadağ (Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi)
Doç. Dr. Havva Arslan Yürümezoğlu (HEMED Başkanı)
Doç. Dr. Memnun Seven (Massachusetts Amherst Üniversitesi, ABD)
Dr. Oya Gümüşkaya, (Western Sydney Üniversitesi, Avustralya) (Katılmadı)

GÜNDEM: Sağlıkın sosyal belirleyicileri (SSB) ve sağlıkta eşitlik konularının hemşirelik eğitim programlarına entegrasyonu konusunda dünyada yapılanlar ve ülkemiz için öneriler.

KARAR: Danışma Kurulu üyelerinin konuya ilişkin önerileri toplantıda tartışılmış ve aşağıda yer alan raporun, yapılacak müfredat çalışmalarına yol göstermek üzere HEMDEK'e iletilmesinin HUÇEP komisyonunun güncelleme çalışmalarına yol gösterici olacağı düşünülmüştür. HUÇEP, 2022 yılında güncellenmiş olmakla birlikte, eğitim programında bu çerçevede yapılacak değişikliklerin zaman alıcı ve uzun erimli bir çalışma olacağı açıktır. Bu nedenle, konunun şimdiden HUÇEP komisyonu gündemine getirilmesi, bir sonraki güncelleme çalışma planının sıkışık bir takvim içinde yapılmasını önleyecektir. Ayrıca, danışma kurulumuzun oluşturduğu önerilerin, hemşirelik lisans müfredatında güncelleme yapan eğitim kurumlarımızın çalışmalarına da yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

AŞAĞIDAKİ RAPOR ÜÇ BAŞLIKTA SUNULMUŞTUR:

- (A) KONUNUN HEPDAK İLE İLİŞKİSİ
- (B) KONUYA İLİŞKİN ÖZET BAZI BİLGİLER
- (C) KURUL ÜYELERİNİN KONUYA İLİŞKİN ÖNERİLERİ

A-KONUNUN HEPDAK İLE İLİŞKİSİ VE TOPLANTI ÖNCESİ HAZIRLIK

Danışma Kurulu Koordinatörü Gülseren Kocaman'ın, toplantı öncesinde konunun akreditasyon standartları ile ilişkisini vurgulamak üzere kurul üyeleriyle paylaştığı bazı özet bilgiler ve kaynaklar aşağıda sunulmuştur:

HEMŞİRELİK EĞİTİM PROGRAMI İÇERİĞİ İLE İLGİLİ HEPDAK STANDARTI:

HEPDAK'ın 2023 yılında güncellediği standartlara (6.0) göre hazırlanan ÖDR kılavuzunda (6.0), eğitim içeriği ile ilgili alt standarda (standart 3.2) ilişkin Ölçüt 7'de hemşirelik lisans eğitim programında yer alması gereken konularla ilgili bir çerçeve tanımlanmıştır. Bu standarda ilişkin ölçüt ve kanıtlar aşağıda verilmiştir:

HEPDAK T.S.3.2. Eğitim programının içeriği, hemşirelik lisans programının öz görevini, amaçlarını ve program çıktılarını destekler nitelikte yapılandırılmıştır.

TS 3.2 Ölçüt 7---Eğitim programının içeriği, toplumun öncelikli sağlık sorunları ve sağlık gereksinimleri, sağlığın sosyal belirleyicileri ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili konuları kapsamaktadır.

TS 3.2. Kanıt 9---Eğitim programının, toplumun öncelikli sağlık sorunları, sağlığın sosyal belirleyicileri ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile sağlık gereksinimleri göz önüne alınarak

hazırladığını gösteren belgeler (Programın güncellenmesine ilişkin belgeler, eğitim programı, kitabı/kılavuzu, akademik kurul, yönetim kurulu ve senato kararları, vb.)

HEPDAK standartlarının önceki versiyonlarında bu madde, “toplumun öncelikli sağlık sorunları” olarak tanımlanmıştır. Şimdiye kadar yaptığımız değerlendirmelerde, hemşirelik lisans programlarının, öncelikli sağlık sorunlarını müfredata entegre etmek için bazı istatistik verileri, gözlemlerini ve bazı ulusal eğilimleri esas aldıkları gözlenmiştir. Öte yandan, ülkemizde hemşirelik eğitim programları, tıbbı, hastalığa ve hastaneye dayalı bir çerçevede yürütülmektedir. DSÖ ve ICN, uzun yıllardır, hemşirelerin küresel sağlığa katkı konusunda beklenen rollerine ve eğitimden beklenen değişikliklere dikkat çekmesine rağmen bu çağrılar, hemşirelik eğitiminde istenen karşılığı bulmamıştır. Ancak, pandemiden sonra sağlıkta eşitsizliklerin giderilmesi konusunda hemşireliğin önemi yeniden ve daha güçlü bir şekilde gündeme gelmiştir. Hemşirelik eğitim programları içeriğinin gözden geçirilerek hemşirelik eğitiminde dönüşüme gereksinim olduğu konusu uluslararası pek çok kuruluş ve platform tarafından vurgulanmaktadır. Ülkemizde de, bu konuyu değerlendirmek ve paydaşlarımıza öneriler sunmak üzere konunun HEPDAK Danışma Kurulunda tartışmaya başlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

B-KONUVA İLİŞKİN BİLGİ ÖZETİ VE KAYNAKLAR

“*Future of Nursing, 2020-2030: Charting a Path to Achieve Health Equity*” (2021) isimli ve pandemi sonrası hazırlanan güncel bir raporda hemşireliğin geleceği konusunda eğitim kurumlarına düşen sorumluluklara ilişkin yapılan değerlendirme ve akreditasyonla ilişkisi aşağıda özetlenmiştir (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2021):

Sağlıkta eşitliğin ve sağlığın sosyal belirleyicilerinin (SSB) hemşirelik müfredatına dahil edilmesini sağlamak ve öncelik vermek için bu konunun akreditasyon standartları arasında yer alması önerilmektedir. ABD’de hemşirelik eğitim akreditasyon kuruluşlarının standartlarında bu konulara tam olarak yer verilmese de NLN’nin 2019 yılında yayınlanan raporunda SSB’nin hemşirelik eğitimi müfredatına entegrasyonu güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.

Bu konulara yer verilen tek bir halk sağlığı hemşireliği dersi, sağlıkta eşitlik konusunda temel bir anlayış oluşturmak ve ilgili alanlarda çalışmaya hazırlamak için yetersiz kalmaktadır. İdeal olarak, hemşirelere sağlıkta eşitsizliklere katkıda bulunan sosyal belirleyiciler hakkında kapsamlı bir anlayış sağlamak için ilgili konu ve kavramlar müfredatın tamamına entegre edilmelidir. Ayrıca, akademik içerik tek başına öğrencilere sağlıkta eşitliği geliştirmek için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri sağlamakta yetersizdir. Bu nedenle, yeterli uygulama fırsatları da sağlanmalıdır. Hemşirelik eğitiminin tüm paydaşlarının (yöneticiler, öğretim üyeleri, akreditasyon kuruluşları ve öğrencilerin), sağlıkta eşitliğin ve SSB’nin hemşireliğin temel bileşenleri olduğunu, ağrının hafifletilmesinden veya akut hastalığı olan bireylerin bakımından daha az önemli olmadığını anlamaları gerekir.

KAYNAKLAR

Abiri, A., Kinuthia, W., Downes, E., & Hamilton, J. B. (2024). Integrating Social Determinants of Health in Nursing Programs With Curriculum Mapping. *Nurse Educator*, 49(2), 114-115.

Brown, E. A., White, B. M., & Gregory, A. (2021). Approaches to teaching social determinants of health to undergraduate health care students. *Journal of Allied Health*, 50(1), 31E-36E.

Muirhead, L., Brasher, S., Broadnax, D., & Chandler, R. (2022). A framework for evaluating SDOH curriculum integration. *Journal of Professional Nursing*, 39, 1-9.

NACNEP (National Advisory Council on Nurse Education and Practice). 2016. *Preparing nurses for new roles in population health management*.

NACNEP (National Advisory Council on Nurse Education and Practice). 2019. Promoting nursing leadership in the transition to value-based care. Fifteenth Report to the Secretary of Health and Human Services and the U.S. Congress. National Advisory Council on Nurse Education and Practice (NACNEP). Based on the 134th and 135th Meetings of NACNEP.

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine 2021. *The Future of Nursing 2020-2030: Charting a Path to Achieve Health Equity*. Washington, DC: The National Academies Press.

NLN. 2019. *A vision for integration of the social determinants of health into nursing education curricula*.

Sharma, M., A. D. Pinto, and A. K. Kumagai. 2018. Teaching the social determinants of health: A path to equity or a road to nowhere? *Academic Medicine* 93(1):25–30.

Siegel, J., D. L. Coleman, and T. James. 2018. Integrating social determinants of health into graduate medical education: A call for action. *Academic Medicine* 93(2):159–162.

C-DANIŞMA KURULU ÜYELERİNİN; “SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ ve SAĞLIKTA EŞİTSİZLİK” KONULARININ HEMŞİRELİK EĞİTİM PROGRAMLARINDA ÖĞRETİMİ İÇİN ÖNERİLERİNİ İÇEREN RAPOR AŞAĞIDA SUNULMUŞTUR

Not: Her bir danışma kurulu üyesinin konuya farklı açılardan öneri getirmesi nedeniyle kuruldaki hocalarımızın önerileri birleştirilmeden listelenerek sunulmuştur. Bu nedenle önerilerde, doğal olarak bazı tekrarlar neden olmuştur. Yapılan çalışma ve sunulan öneriler, sağlığın sosyal belirleyicilerinin hemşirelik eğitim programlarına entegrasyonuna yönelik köklü bir değişime temellenmiştir. Ancak, aynı zamanda kısa vadede mevcut eğitim programı içinde kullanılabilecek bazı öneriler de rapordan çıkarılmamış ve italik yazı tipi kullanılarak dikkat çekilmiştir.

Prof. Dr. Ayla Bayık TEMEL

Toplumun sağlığının korunması geliştirilmesi ve dünyada eşitsizliklerin varlığı nedeniyle sosyoekonomik durum ne olursa olsun bakımda sosyal adalet ve sağlıkta eşitliğin sağlanması hemşirelerin ve hemşirelik eğitiminin misyonu olmalıdır. Önemli iki soru:

1. Hemşirelik öğrencilerine bu konuda hangi temel yeterlikler kazandırılmalıdır?
2. Hangi bilgi tutum beceriler kazandırılmalıdır?
 - Hemşirelik eğitim programlarında SSB (sağlığın sosyal belirleyicileri) ve SE (sağlıkta eşitsizlikler) öğretimi ve SE ile mezunların baş edebilmeleri için yapıcı stratejik yolları içermelidir
 - Hemşirelere savunuculuk, sağlık eğitimci rolleri kazandırılmalıdır.

EĞİTİM PROGRAMI İÇERİĞİ

- Sağlığın sosyal belirleyicileri ile ilgili **tüm kavramlar belirlenmelidir (sosyal ekonomik, çevresel, politik, kültürel)**

- Konular bir derste değil entegre işlenmelidir.
- Programlarda sosyoloji, etik, antropoloji gibi dersler de yer almalıdır.
- Dünyada ve Türkiye’de sağlık göstergeleri ve eşitsizlikler
- Sağlık politikaları, sağlık etiği, marjinal gruplar ve sorunları

EĞİTİM PROGRAMI ENTEGRASYON ÇALIŞMALARI İÇİN ÖNERİLER

- **Kavramsal boyut ne kadar, hangi derslerde yer alıyor,? nasıl öğretiliyor ? (bilgi, beceri ve tutumlar) nasıl değerlendiriliyor?** belirlenmelidir.
- Bir çalışma grubu oluşturulmalı (iç ve dış paydaşlar, öğretim üyeleri), her dönem her derste nelerin ele alındığı incelenmeli ve **entegrasyon için stratejiler** belirlenmelidir.
- Eğitim program içeriğinin belirlenmesi için **kavram haritası** yapılabilir
- Hemşirelik eğitimi uygulamaları her yaş grubuna insanın yaşadığı, bakım aldığı her yerde yürütülmelidir yalnızca akut durumlara yönelik olmamalıdır.
- İnterdisipliner yaklaşım benimsenmelidir.
- Farklı sektörlerle işbirliği yapılmalıdır (eğitim, sosyal kurumlar, hapishane, din kurumu, adalet vb).

ÖĞRENME ÇIKTILARININ BELİRLENMESİ

Kazandırılacak temel bilgi ve beceriler neler olmalıdır?

1- Öğrenci, hemşirelik sürecinde hasta, sağlıklı birey, aile ve toplum tanılamada (fizik, kültürel fonksiyonel tanılama) sağlığı etkileyen belirleyicileri ve sağlıkta eşitsizliklere yer verebilme

- Birey aile topluma bakım verirken sağlığı etkileyen belirleyicileri ve sağlıkta eşitsizlikleri saptamak üzere öykü alma/ veri toplama
- Sağlık ve hastalık durumlarında nedenlerin nedenlerini sorgulayabilmeli
- Hastalıkla ilişkilendirebilme bakımı planlamada dikkate alma ve PUKO döngüsünü işletme

2-SSB’nin sağlık sistemine etkisini bilme yorumlama

- Sağlık belirleyicilerinde etkili yasaları bilme
- Sağlık belirleyicilerinin etkisini azaltmada TSH ile ilgili ilkeleri bilme

3- SSB’nin etkilediği hassas (marjinal) grupları tanıma (evsizler, engelliler, çocuklar yaşlılar hastalar, göçmenler, işçiler vd)

- Bu gruplarla etkili iletişim kurabilme
- SSB’lerinin olumsuz etkilerini azaltmak üzere önlemler alabilme

4-Kültürel farklılıklar ve kültürel yeterlik

- Kültürel farklılıklarla ilgili kavramları tanımlayabilme sağlığa etkilerini bilme (ırk, etnisite, çok kültürlülük, ayrımcılık vd)
- Kendi inanç ve değerlerini fark etme ve kültürel yeterli bakımını değerlendirme
- Farklı kültürden bireylerle etkili iletişim kurabilme

- Sağlık kuruluşlarında kültürel yeterli bakımla ilgili durumu değerlendirebilme

5- Sağlıkta eşitsizlikler ve etik beceriler

- Sağlık sisteminde sağlık hizmetlerine erişimde ve hizmet sunumunda sorunları değerlendirebilme
- İnsan hakları ve sağlıkta eşitsizliklerle ilgili ilişkileri yorumlayabilme
- Hemşirenin sağlıkta eşitsizliklere karşı savunuculuk rolünü ve stratejileri bilme
- Bakım verdiği tüm bireylere empati gösterme

Hemşirelik öğrencisi

- Hemşire öğrenci, sağlığı belirlemede ve sağlıkta eşitsizliklerle baş etmede;
- Büyük resmi görebilen, lider, istekli, farkında olabilen, girişimci, işbirlikçi, sosyal kültürel savunucu, sosyal adaleti ve etik ilkeleri savunucu olmalı, politik süreçlere katılabilmelidir.

EĞİTİM YÖNTEMLERİ

- Değerlere dayalı eğitim öğretim,
- Büyük küçük grup tartışmaları, drama, multidisipliner literatür kullanma, film izleme tartışma, serbest makale yazma, vaka analizi, bireysel deneyimleri paylaşma, toplum aktivistleri ile birlikte çalışma, eleştirel düşünme aktiviteleri, toplumda hassas gruplara bakım verme, online yoksulluk simülasyonları, toplum katılımı, ev ziyareti, farklı kültürleri tanıma, hassas gruplarla diyalog, gazete haber analizi, kendi değer yargılarını bilme, farkındalık, panel grupları ile tartışma, simülasyon
- Taburcu olan hastaya farklı disiplinden öğrencilerle ev ziyareti ve bakım verme (hotspotting)
- Multidisipliner eğitici grubu

UYGULAMALAR

- Klinik uygulamaların toplum odaklı yürütülmesi
- Toplumda çalışma
- Proje geliştirme/inceleme
- Sağlık fuarını ziyaret
- Sağlık kuruluşlarında kültürel yeterli bakımı gözleme/değerlendirme
- Göçmen ve mültecilerle çalışma çevirmenden yararlanma
- Senaryolar üzerinde çalışma
- Cezaevi ziyareti, mülteci kampı ziyareti, huzurevi

HEMŞİRELİK YÖNETİCİLERİ NE YAPABİLİR

- Eğitim kurumlarında müfredat komisyonu oluşturabilirler
- Akademisyenler için mesleki gelişim programları
- Farklı disiplinler ve kuruluşlarla işbirliği
- Kanıta dayalı araştırmaları destekleme
- Politika yapımcılarla işbirliği ve hemşirelerin katılımını sağlama

- Sağlığın sosyal belirleyicileri ve sağlıkta eşiitsizliklerin öğretime, alanda hemşiirelerin bakımda uygulamalarına bu öğeleri katabilmeleri için kapsamlı ulusal bir REHBER hazırlanabilir.

KAYNAKLAR

- Silva K, Belga S, Rabelo A, Gandra E, Santos F, Magalhães Neto I, et al. Teaching Strategies to Approach Social Inequalities: An Overview of Nursing Studies. J Hum Environ Health Promot. 2019; 5(4): 145-52.
- A VISION For Integration of the Social Determinants of Health into Nursing Education Curricula
- *A Living Document from the National League for Nursing Board of Governors*
- World Health Organization. (2016). Closing the gap in a generation: Health equity through action on the social determinants of health, final report. Geneva, Switzerland: WHO Commission on Social Determinants of Health. Retrieved from https://www.who.int/social_determinants/resources/csdh_brochure.pdf?ua=1
- Royal College Of General Practitioners A Core Curriculum For Learning About Health Inequalities In Uk Undergraduate Medicine

Prof. Dr. Ayişe KARADAğ

Dayanaklar:

Yapılan çalışmalar sağlığın sosyal belirleyicilerinin sağlık ve hastalık deneyimi üzerine yoğun etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Hemşiireler, sağlıkta eşiitsizliklere yol ağan yoksulluk, sosyal marjinalleştirmeye yönelik girişimleriyle bu durumların hafifletilmesine, iyileştirilmesine katkı sağlayacak pozisyonlardır.

Sağlıkta eşiitsizliklerin giderilmesi ve sağlık sonuçlarının iyileştirilmesi için sağlığın sosyal belirleyicilerinin lisans ve lisansüstü eğitim programlarına entegre edilmesine ihtiyaç vardır.

Bazı engeller/güçlükler:

- Sağlıkta sosyal belirleyicilerin fazlalığı
- Halihazırda hemşiirelik programlarının yoğunluğu
- Öğretim üyelerinin bu konuları vermeye yönelik deneyimsizliği (Türkiye’de özellikle son 15-20 yıldır)
- Sağlık hizmetlerinin tedaviye ve yüksek teknolojik bakıma yoğunlaşması
- Halk Sağlığı Hemşiireliği (sosyal ve ekonomik problemlere odaklanan) alanının nitelik, nicelik, etki vb. açılardan zayıflaması

Fırsatlar:

- Hemşiirelik felsefesi (Birey merkezli bakım, sağlığı koruma ve geliştirme, sağlık ve hastalığa ilişkin davranış değiştirme, sektörlerarası işbirliği, herkes için sağlık vb)
- Hemşiirelerin kendilerinin de eşiitsizliklere maruz kalması

Müfredat için ilkeler/dayanaklar:

- Kavramsal çerçevenin oluşturulması
- Liberal eğitim (Esnek, öğreneni aktif kılan, öz sorumluluğu destekleyen, başkalarını ve kendini anlamayı önemseyen)

- Yetkinlik temelli eğitim (AACN, yetkinlik temelli eğitimi “öğrencilerin eğitimleri boyunca onlardan beklenen bilgi, tutum, motivasyon, öz algı ve becerileri öğrendiklerini göstermelerine dayanan bir eğitim, değerlendirme, geri bildirim, öz değerlendirme ve akademik raporlama sistemi” olarak tanımlar).
- Sağlığı etkileyen en majör sosyal belirleyicilere ilişkin yetkinlik(ler) tanımlanması.
- Sosyal belirleyicilerin değerlendirme metotlarının tanımlanması

Modeller

- HUÇEP de değişiklik
- Misyon, vizyon ve değerlerde yer alması
- *Track programı, örneğin 3 kredilik 4 ders ve mezuniyette ayrı bir sertifika verilmesi*
- *Seçmeli derslerin konulması*
- *Farklı disiplinlerden (political science gibi) derslerin alınması*
- Farklı sektörlerde uygulama alanları
- *Tüm meslek derslerinde en az bir senaryo üzerinden, yatay ve dikey entegrasyonla, mezuniyete kadar tüm? (belirlenen) sosyal belirleyicilerin müfredatta ele alınması.*
- Müfredat dışı aktiviteler
- Bu yöntemlerden oluşan karma bir model
- *Bitirme projesi bu konuya dayandırılabilir (Toplum sağlığını iyileştiren girişimlere yönelik kanıt oluşturma)*
- Öğretim üyelerinin eğitilmesi, eğitim kurumunda kültürel değişim

Aşağıdaki 2 temel yaklaşım SSB'nin öğrenimi ve ilgili kazanımlara ulaşma açısından önerilmiştir

Liberal-yetkinlik temelli eğitim

- Öğreneni, öğrenme faaliyetinde aktif ve sorumlu tutma.
- Sosyal entegrasyonu yüksek, değişime uyumu kolay ve etik değerler konusunda hassas bireyler yetiştirme.
- Bireylerin, toplum ihtiyaçları doğrultusunda bilgi ve beceri ile donatılması, kendi ilgi, yetenek ve merakı doğrultusunda kendini geliştirme kabiliyeti edinmesini önemseme.
- Kendini ve başkalarını anlamının anahtarı olma.
- Liberal eğitim, hemşirelik uygulaması bağlamında entelektüel ve pratik yeteneklerin yanı sıra yerel ve küresel olarak daha geniş topluluklara katılım için temel oluşturur.
- Liberal ve hemşirelik eğitiminin başarılı bir şekilde bütünleştirilmesi, mezunlara farklı kültürlerle ve uygulamaya yönelik bir yaklaşımı destekleyen fiziksel ve doğal dünya hakkında bilgi sağlar.
- Liberal eğitim, öğrencilerin dürüstlük, eşitlik ve sosyal adalete bağlılıkla anlamlı kişisel ve profesyonel hedefler tanımlamaya teşvik edildiği, kişisel bir değer sisteminin geliştirilmesini sağlar.
- Liberal eğitimli mezunlar, güvenli, kaliteli bakım sağlamak, hastalar, aileler ve topluluklar için savunuculuk yapmak ve sağlıkta eşitliği ve sosyal adaleti teşvik etmek için sanat, bilim ve beşeri bilimlerden gelen bilgi, beceri ve değerleri entegre etmeye hazırdır.

Yetkinlik temelli eğitim

- Öğrencilerin bir çalışma alanı için kritik kabul edilen yeterlilikleri kazanmada sorumlu tutulduğu bir süreç.
- Öğrencinin öğrenme deneyiminin merkezinde olması.

- Performans beklentilerinin, eğitim ve uygulamanın tüm süreçleri için, açıkça tanımlanması.
- Bilgi ve eylem arasında bilinçli bağlantıların teşvik edildiği kalıcı öğrenme ve davranış geliştirme.

Prof. Dr. Merdiye ŞENDİR

Birey, aile ve toplumun değişen sağlık bakım gereksinimlerine yanıt verme, savunuculuğunu gerçekleştirme ve sağlıkta eşitsizliğin giderilmesi yönünden hemşirelik müfredatının sağlığın sosyal belirleyicileri açısından güçlendirilmesi ile ilgili öneriler aşağıdaki başlıklarda sıralanmıştır:

MÜFREDAT ÇALIŞMALARI: Hemşirelik eğitimin ilk yıllarından itibaren sağlığın sosyal belirleyicileri (SSB) ile ilgili içerik hemşirelik öğrencilerinin mesleki sosyalizasyonu doğrultusunda müfredata entegre edilmelidir. SSB için kazandırılması beklenen bilgi, beceri ve yetkinlikler tanımlanmalıdır. Bunun için akademisyenler SSB içeriği konusunda bilgilendirilmeli, çekirdek eğitimi doğrultusunda müfredat üzerinde dersler/konulara yatay ve dikey entegrasyon için ortak çalışma yapılmalıdır. Birinci sınıftan başlayarak Hemşireliğin Kavramsal Çerçevesi (Temel Kavramlar ve Etkileşimi) vaka çalışmaları ile güçlendirilmelidir. Eğitimin ilerleyen yıllarında müfredatta yer alan derslerin içeriğinde aşağıda örneklendiği gibi SSB değerlendirilebilir. Müfredatta sosyal adalet, savunuculuk ve eşitlik ile ilgili konuları kapsamlı şekilde ele alan etik, antropoloji ve sosyoloji gibi derslere yer verilmelidir.

- SSB ile ilgili mevzuat ve politikalar ulusal – uluslararası boyutta Halk Sağlığı Hemşireliği, Hemşirelikte Yönetim ve Sağlık Politikaları gibi dersler kapsamında değerlendirilmeli.
- SSB'nin tanınması, izlenmesi ve değerlendirilmesi için sistematik bir yaklaşım olan hemşirelik süreci yararlı bir araç olabilir.
- Yaşlılar, çocuklar, gençler, sığınmacılar vb hassas gruplara yönelik çalışmalara/projelere yer verilmeli.
- SSB'ne yönelik Lisans düzeyinde başlayan eğitim, lisansüstü programların içeriğine de entegre edilerek mezuniyet sonrası eğitimler/çalışmalar/ projeler ile güçlendirilmeli.

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİNE YÖNELİK EĞİTİM VE UYGULAMALAR

- *Klinik eğitim deneyimlerinin saha/toplum temelli çalışmaları ile genişletilmesi.*
- *İşbirliğini teşvik eden meslekler arası eğitim girişimlerinin geliştirilmesi.*
- *SSB'nin bölgesel farklılıkların tanınması için yerel yönetimler ve farklı sektörler ile işbirliğinin sağlanması, ortak çalışmalar/ projeler yapılması.*
- *Kişilerarası iletişimin motivasyonel görüşme ve empatik sorgulama gibi tanılama becerileri ile geliştirilmesi.*
- *Sağlık hizmetlerinde kültürel farkındalık konularını ele alan simülasyonların yapılması, senaryo videolarının tartışılması ile ekip tabanlı bir öğrenme yaklaşımının kullanılması.*
- *Öğrencilerin kendi yerel çevrelerinde sağlığın sosyal, kültürel veya çevresel belirleyicilerini gösteren vaka hazırlaması ve grup projeleri/sunumları yapılması.*
- *Sağlık okuryazarlığı üzerine değerlendirmelerin yapılması.*
- *Kültürel farkındalık ve kültürel sağlık ikilemleri üzerine aktif etkinlikler planlanması.*
- *Dini ve sosyoekonomik faktörler, çeşitli sağlık eşitsizlikleri hakkında senaryolar/videolar üzerinden tartışmalar yapılması.*

ÖRNEK

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ	
Belirleyiciler	Dersler
Bireysel özellikler (yaş ve cinsiyet),	Hemşireliğin Kavramsal Çerçevesi Hemşirelik Esasları Halk Sağlığı Hemşireliği

	Geriatric Hemşireliği Diyabet Hemşireliği Kronik Hastalıklar Hemşireliği
Sosyoekonomik belirleyiciler (işsizlik, çalışma koşulları, yoksulluk ve sosyal dışlanma),	Hemşireliğin Kavramsal Çerçevesi Hemşirelik Esasları Halk Sağlığı Hemşireliği Çalışan Sağlığı ve Güvenliği Sağlık ve Kültür Sağlık Eğitimi
Çevresel belirleyiciler (konut, sosyal çevre ve temiz gıda ve su),	Hemşirelik Esasları Halk Sağlığı Hemşireliği Çevresel Sürdürülebilirlik
Yaşam tarzı ile ilgili belirleyiciler (fiziksel aktivite, bağımlılık ve cinsel tercihler) ve	Hemşireliğin Kavramsal Çerçevesi Hemşirelik Esasları Halk Sağlığı Hemşireliği Üreme Sağlığı Doğurganlığın Düzenlenmesi Palyatif Bakım Rehabilitasyon Hemşireliği Bağımlılık Kronik Hastalıklar Hemşireliği
Ulaşım ve sosyal hizmetler ile ilgili belirleyiciler (ulaşım, sosyal hizmetler, eğitim)	Hemşireliğin Kavramsal Çerçevesi Hemşirelik Esasları Halk Sağlığı Hemşireliği Sağlık Eğitimi Psikososyal Bakım

Prof. Dr. Sultan TAŞCI

Ülkelere göre yapılan eğitim programı yapılandırılmalarına bakıldığında İsveç, Kanada, Küba gibi ülkelerin politika belirleyicilerinin bu başlıkta yapılandırılmış önemli çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Ancak konunun Türkiye'nin kültür, bölge, grup, birey bağlamında mevcut durumu dikkate alınarak yapılandırılması önemlidir.

İhtiyaç analizi sonrasında;

Kavramsal çerçevede;

Eğitim programı ve yöneticilerine bu başlık kapsamına ilişkin Webinar serileri düzenlenmesi, farkındalığın artırılması

- Sağlığın sosyal belirleyicileri ve sağlıkta eşitsizlik kavramlarının (ekonomik, politik ve sosyal) eğitim programları için aynı anlama geleceği tanımlamanın yapılması/ortak tanımlamaların sağlanması, bağlam, kapsam ve içeriğin verilmesi
- Politika, strateji, hedef, performans göstergesi, eylem planlaması tanımlamalarına ve uygulamalarına ilişkin müfredatta/anabilim dalı bazında çalışma-uygulamaların sunulması
- Hemşirenin rolleri içerisinde bu alana güçlü vurgu yapan savunuculuk rolü örneklerinin sunulması (sosyal eşitlik, adalet, savunuculuk modeli örnekleri)

İşlevsel hazırlık sürecinde;

- Müfredatın sağlıktan hastalığa, toplumdan bireye anlayışı ile birey, sağlık/hastalık ve çevre kavramı dahilinde yapılandırılması (entegre/modüler eğitim programlarının yapılandırılması)
- Risk grupları (çocuk, kadın, yaşlı-yaş dönemlerine göre) ve öncelikli stratejilerin sunulması, hedef tanımlamalarının yapılması (Eylem planlaması yapılması- eğitim, çalıştay yapılabilir, eğitim programlarından bu stratejideki sorumluluklarının faaliyet alanları ile tanımlanması beklenbilir)

- Müfredatların bu kapsam dahilinde gözden geçirilmesi- SSB çekirdek eğitim programı (ÇEP) hazırlanması/program yeterlikleri-çıktıları başlıklarında bu vurguya yer verilmesi (öğretim yöntemlerinin tanımlandığı, bilgi, beceri ve yetkinlik bazlı -öğrenme hedeflerinin açıklandığı)
- *Cinsiyet eşitliği, kadının güçlendirilmesi, yaşlı sağlığı; (şiddet-cinsiyete bağlı şiddet örnek durum ve vaka ile tartışılmalı, bu başlıklar proje önceliklendirmelerinde olmalı)*
- *Konuya ilişkin araştırmalara ve proje çalışmalarına derslerde yer verilmesi, araştırma ve proje beklenmesi*
- *Sağlık profesyonellerinin-hemşirenin güçlendirilmesi için kendini tanıma, iletişim becerileri, girişimcilik vb. eğitimleri ve atölyelerinin yapılması, seçmeli derslerin eklenmesi, portfolyoda toplumsal sorumluluk bağlamında bu politikaların gerçekleştirilmesine katkı sunacak hedef bağlamında çalışmaların beklenmesi. Çalışan sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik başlıklar-hedeflerin olması*
- *Özellikle halk sağlığı/ eğitimleri kapsamındaki başlıkların sağlıklı çevre oluşturma, sağlık eğitimi, birey/grup eğitimleri şeklinde uygulama örneklerini içerecek şekilde sunulması*
- *Eğitim programında evde bakım uygulamalarının yaygınlaştırılması, özel alan uygulamaları (iş ve okul sağlığı uygulamaları, dezavantajlı grup/özel gereksinimi olan grup için bilgi-beceri-yetkinlik standartlarının belirlenmesi).*

Prof. Dr. Dilek ÖZMEN

- *Her öğrencinin sağlığın sosyal belirleyicileri ile ilgili iki seçmeli dersi alma koşulu ile mezun olması*
- *Eğitimin ilk yılından itibaren temel derslerin içinde SSB'nin ele alınması ve bunların ders içeriklerinde belirtilmesi*
- *Konunun vakalar üzerinden işlenmesi (vakalar öğrenciler tarafından gerçek yaşamdan uyarlanarak yazılmalı, analiz ve sentezi yapıp, çözüm önerileri ortaya konmalı ve sınıfta sunulmalı)*
- *Mesleki temel derslerde öğrencilerin hasta ya da sağlam bireyleri SSB'ni de ele alacak şekilde değerlendirmesinin sağlanması*
- *Her öğrencinin mezun olmadan önce portfolyo dosyasında bir vaka çalışmasının yer alması*
- *Programlarda oluşturulan karnelere sağlığın sosyal belirleyicilerinin dahil edilmesi*
- *Tüm hemşirelik programlarında topluma hizmet dersinin zorunlu ders olması*
- *Araştırma dersinde SSB konularının ele alındığı küçük gruplara araştırmalar yaptırılması*
- *Simülasyon/ dijital senaryolar üzerinden öğrencilerin durumu analiz etmesinin sağlanması*
- *Müfredat komisyonunda konunun entegrasyon çalışmalarının yapılması*
- *Sosyoloji, psikoloji gibi disiplinler ile ortak çalışmaların yürütülmesi.*
- *Öğrencilerin diğer disiplinlerden ders almasının sağlanması.*
- *Öğrencilerle birlikte projeler yazılması (BAP, TÜBİTAK, vs.)*
- *Uygulamalarda HSH dersi dışındaki derslerde de dezavantajlı grupların olduğu kurumlara/topluluklara uygulamaya gidilmesi (huzurevi, kimsesiz çocuklar, yoksullar, vs.)*
- *Öğrencilerin deneyimlerini yansıttıkları refleksiyon oturumlarının yapılması.*
- *Hemşirelik programlarında görev alan öğretim elemanlarının konu hakkında farkındalıklarının oluşturulması/duyarlılık çalışmaları*
- *Özellikle mezuniyet aşamasına gelmiş öğrencinin savunuculuk rolünü kazandığına emin olunarak mezun olması*
- *Hemşirelik programlarının misyon ve vizyonunda konuya vurgu yapılması, mezunun savunuculuk rolünün ön plana çıkarılması*

Doç. Dr. Havva Arslan YÜRÜMEZOĞLU

- *Sağlığın sosyal belirleyicileri sağlık hizmetine erişim ve kaliteli sağlık hizmeti almayı doğrudan etkileyen faktörlerdir.*

- Sağlık hizmetine erişimde eşitliği sağlamak için eğitim, sağlık ve diğer sektörleri uyumlu hale getiren bütüncül, tutarlı ve uyumlu bir yapı/sisteme ihtiyaç vardır. SSB konusunda sistem temelli bir yaklaşımın anlaşılması için sağlık çalışanlarına eğitim sağlanması gerekir.
- Sağlık profesyonellerinin eğitimleri geleneksel biyomedikal merkezli yaklaşımdan yetkinlik kazandıran bir yaklaşıma doğru gelişmelidir. Yenilikçi eğitim yöntemleri öğrencileri problem çözmeye ve diğer mesleklere, sektörler ve popülasyonlara maruz kalarak yeni bağlantılar kurmaya zorlar. (SSB’ni anlayıp harekete geçmelerini kazandıracak yetkinlikler).
- HUÇEP içerisinde konu olarak yer almasından ziyade hemşireliğin temel kavramları ile entegre edilerek yer almalıdır.
- *Hemşirelik etik kodları ile sağlığa erişimdeki eşitsizlikler konusu entegre edilerek hemşirelik eğitiminde yer almalıdır.*
- Yaşam boyu öğrenme etkinlikleri öğrencilerin SSB’ni kavramaları ve eşitsizliklerle mücadele etmelerini sağlayacak şekilde hemşirelik eğitimine entegre edilmelidir.
- Eğitimin değerlendirildiği standartlar SSB’ni içerecek şekilde belirlenmelidir.
- *Ülkemizde yaşanan yoğun göç ve yarattığı olumsuz sonuçlar hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin bu grupların sağlık bakımı alma konusunda “hakları olmadığı/hakettiklerinden fazlasını aldıkları” gibi bir anlayış gelişmesine neden olduğu gözlemlenmektedir. Kontrolsüz göçün yarattığı sonuçlar elbette gözden kaçırılmadan uluslararası hemşirelik etik kodlarının gerektirdiği sınırlar içerisinde bakım kararı vermenin önemi eğitimde mutlaka yer almalıdır.*
- *Sağlıkta eşitsizliği artıran ve ülkemizde ekonomik koşullar nedeniyle son iki yılda oldukça bozulan iki etken sağlıklı gıdaya erişim ve yaşam alışkanlıkları (stres, uyku, koruyucu önlemler...) olmuştur. Bu etkenler başta öğrencilerimiz olmak üzere tüm toplumun sağlığını olumsuz etkilemektedir. Hemşirelik eğitiminde sağlıkla gıdaya erişim/tercih/seçme bağlamında ve sağlıklı yaşam davranışları yeterli şekilde yer almamaktadır.*
- *Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri, kadına şiddet, toplumsal şiddet gibi kavramlar hemşirelik eğitiminde daha fazla yer almalıdır.*

Doç. Dr. Memnun SEVEN

Üyemizin çalıştığı; Amerika Birleşik Devletleri, Massachusetts Amherst Üniversitesi Hemşirelik Lisans Eğitim Programında SSB’leri ile ilgili 2 ders vardır. SSB’leri, yaşlılık vb. derslere de entegre edilmiştir.

SSB konularının entegrasyonu ile ilgili diğer örnekler şunlardır:

1. Tek başına ders olarak entegrasyonu; Örnek: i- Sağlığın sosyal, yapısal ve siyasi belirleyicileri, ii- yaşlanma ve sağlığın sosyal belirleyicileri
2. Müfredat sürecinde birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar tüm ders/uygulamalara stratejik olarak entegrasyonu (çocuk, yetişkin, kadın doğum gibi farklı derslere, ders içeriğine uygun olarak)
3. Uygulama eğitimlerine entegrasyonu; simülasyon senaryolarına entegrasyonu, uygulama alanlarının farklı deneyimleri yaşatacak şekilde planlanması (farklı hastane, farklı mahalle, eğitim, gelir düzeyi gibi farklılıkları yansıtacak uygulama alanları)

Her entegrasyonda, sosyal-toplumsal context, ekonomik context, eğitimsel, mahalle ve fiziksel çevre, sağlık ve sağlık sistemleri gibi farklı konteksler de dahil edilebilir.

Veya, farklı bir sağlığın sosyal belirleyicileri modeli/kavramsal çerçevesi takip edilebilir.

Dr. Oya GÜMÜŞKAYA

Üyemiz bu toplantıya katılmamıştır. Bir önceki toplantıda; Avusturalya’da çalıştığı Western Sydney Üniversitesi Hemşirelik Lisans programı ile ilgili olarak verdiği aşağıdaki bilgi, ulusal sağlık sistemi ile eğitim programının ilişkisini göstermesi açısından rapora eklenmiştir: Avusturalya’da, Sağlık Bakanlığı kalite kuruluşunun (National Safety and Quality Health Services Standards) önerileri hemşirelik müfredatında kullanılmaktadır.

KAYNAK

Australian Commission on Safety and Quality in Health Care. National Safety and Quality Health Service Standards. 2nd ed. – version 2. ACSQHC; 2021.

Prof. Dr. Gülseren KOCAMAN

Cumhurbaşkanlığı, T. C. *Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 11. Kalkınma Planı (2019-2023)*: Son Kalkınma Planında; sağlıkla ilgili amaç ve politikaların bir çoğu hemşirelikle doğrudan ilgili olmasına karşın kalkınma planında hemşirenin/hemşireliğin adı geçmemektedir! Bu bağlamda; hemşirelik eğitim kurumları, yöneticileri/eğiticileri ve meslek örgütlerinin, karar vericilerin sağlığını iyileştirilmesinde hemşireliğin ve hemşireliğe yatırım yapmanın önemini farkına varmaları için çalışma başlatmalarının bu müfredat çalışmasının önemli ve ilk adımlarından birisi olduğu unutulmamalıdır.

HUÇEP 2022 Hemşirelik lisans eğitimi amaçlarına, SSB ile ilgili olarak eklenebilecek bazı amaçlar:

- Toplumun sağlık sorunlarını çözümüne katkı verme
- Sağlık politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunma
- Sağlık hakkı savunucusu olma

Ayrıca, HUÇEP ulusal program çıktıları ve eğitim program kapsamı bu açıdan gözden geçirilmelidir.

SSB’nin hemşirelik müfredatına entegrasyonu (Shellenbarger, 2022; Thronton ve Persaud, 2018)

- SSB’leri, bütün derslere ve sınıflara entegre edilmeli (tek bir dersle sınırlı olmamalı)
- Her eğitim ortamında (sınıf, lab ve uygulama) SSB ile ilgili öğrenme etkinlikleri planlanmalı
- Müfredatta, sosyal adalet ve savunuculuğa daha fazla yer verilmeli
- Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlığı geliştirmek için ilgili paydaşlarla ortaklıklar geliştirilmeli

Eğitim programında SSB ilgili diğer düzenlemeler (Shellenbarger, 2022; Thronton ve Persaud 2018)

- *Öğrencilerin hastalara bakarken (kabul ve taburculuk dahil) SSB kavramlarını dikkate almaları sağlanmalı*
- *Öğrencilerin toplumdaki çeşitli gruplarla etkileşime girmelerini sağlayacak öğrenme etkinlikleri planlanmalı*
- *Öğrenciler, toplum temelli projelere dahil edilmeli*
- *Hizmet sunarak öğrenme programları oluşturulmalı*
- *Akut bakım birimlerinin dışında da uygulama yapılmalı*
- *İşbirliğini destekleyen mesleklerarası eğitim yapılmalı*

KAYNAKLAR

- Cumhurbaşkanlığı, T. C. *Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 11. Kalkınma Planı (2019-2023)*.
- Shellenbarger, T. (2022). Accreditors stepping up to the challenge: Reimagining the future of nursing. *Teaching and Learning in Nursing, 17*(3), 253.
- Thornton, M., & Persaud, S. (2018). Preparing Today's Nurses: Social Determinants of Health and Nursing Education. *Online Journal of Issues in Nursing, 23*(3).